



ЕТИКА

**Испитни каталог
за државну матуру у
школској години 2023/2024.**



Nacionalni centar
za vanjsko vrednovanje
obrazovanja

ИСПИТНИ КАТАЛОГ ЗА **ДРЖАВНУ МАТУРУ** У ШКОЛСКОЈ ГОДИНИ 2023/2024.
ЕТИКА



Nacionalni centar
za vanjsko vrednovanje
obrazovanja

САДРЖАЈ

| | |
|---|-----------|
| УВОД | 5 |
| 1. ПОДРУЧЈА ИСПИТИВАЊА | 6 |
| 2. ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ | 7 |
| 2.1. ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ ПОДРУЧЈА <i>МОРАЛНО И ЕТИЧКО ПРОМИШЉАЊЕ</i> | 7 |
| 2.2. ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ ПОДРУЧЈА <i>ЕТИЧКО АРГУМЕНТИСАЊЕ, ОДЛУЧИВАЊЕ И САМООДРЕЂЕЊЕ</i> | 12 |
| 3. СТРУКТУРА ИСПИТА | 13 |
| 4. ТЕХНИЧКИ ОПИС ИСПИТА | 14 |
| 4.1. ТРАЈАЊЕ ИСПИТА | 14 |
| 4.2. ИЗГЛЕД ИСПИТА И НАЧИН РЕШАВАЊА | 14 |
| 4.3. ПРИБОР | 14 |
| 5. ОПИС БОДОВАЊА | 15 |
| 5.1. ВРЕДНОВАЊЕ ПРВЕ ИСПИТНЕ ЦЕЛИНЕ | 15 |
| 5.2. ВРЕДНОВАЊЕ ДРУГЕ ИСПИТНЕ ЦЕЛИНЕ | 15 |
| 6. ПРИМЕРИ ЗАДАТАКА | 17 |
| 6.1. ПРИМЕР ЗАДАТКА ВИШЕСТРУКОГ ИЗБОРА | 17 |
| 6.2. ПРИМЕР ЗАДАТКА КРАТКОГ ОДГОВОРА | 18 |
| 6.3. ПРИМЕР ЗАДАТКА ПРОДУЖЕНОГ ОДГОВОРА | 19 |
| 6.4. ПРИМЕР ЗАДАТКА ЕСЕЈСКОГ ТИПА | 20 |
| 7. ПРИПРЕМА ЗА ИСПИТ | 21 |



УВОД

Етика је изборни предмет државне матуре.

Испитни каталог за државну матуру из Етике основни је документ испита у којем су наведени и објашњени садржаји, критеријуми те начини испитивања и вредновања знања у школској години 2023/2024. Усклађен је с одобреним курикулумом из Етике за гимназије у Републици Хрватској.¹

Садржи седам поглавља:

1. Подручја испитивања
2. Образовни исходи
3. Структура испита
4. Технички опис испита
5. Опис бодовања
6. Примери задатака
7. Припрема за испит.

У првом и другом поглављу наведено је шта се испитује у испиту. У првом поглављу наведена су подручја испитивања, а у другом кључна знања и вештине које кандидат² треба усвојити.

У трећем, четвртном и петом поглављу описани су начин испитивања, структура и облик испита, врсте задатака те начин решавања и вредновања задатака и испитних целина.

У шестом поглављу наведени су примери задатака са детаљним објашњењем, а у седмом поглављу објашњено је на који се начин треба припремити за испит.

¹ NN, бр. 10/19., 207, (29. јануар 2019.), Одлука о доношењу курикулума за наставни предмет Етику за гимназије у Републици Хрватској

² Термин „кандидат” у испитном каталогу подразумева родну разлику те се односи и на приступнице и на приступнике.

1. ПОДРУЧЈА ИСПИТИВАЊА

Циљ је испита државне матуре из Етике утврдити ниво остварења образовних исхода који се огледају:

- у препознавању и дефинисању моралних проблема и етичких питања
- у анализирању, повезивању и примени етичких појмова, принципа и теорија
- у етичком просуђивању, аргументисању и разборитом самоодређењу.

У испиту државне матуре из Етике испитују се следећа подручја испитивања:

1. *Морално и етичко промишљање*
2. *Етичко аргументисање, одлучивање и самоодређење³.*

³ Подручје испитивања које се у курикулуму зове *Морално и етичко дјеловање* у испиту државне матуре из Етике прилагођено је у подручје испитивања *Етичко аргументирање, одлучивање и самоодређење*, а испитује се задатком есејског типа.

2. ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ

У овом су поглављу за свако подручје испитивања наведени образовни исходи односно конкретни описи онога шта кандидат мора знати и разумети да би остварио жељени резултат у испиту државне матуре из Етике.

2.1. ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ ПОДРУЧЈА

МОРАЛНО И ЕТИЧКО ПРОМИШЉАЊЕ

Унутар подручја *Морално и етичко промишљање* дефинисани су образовни исходи из предметног курикулума из Етике који су разрађени у табели 1.

Табела 1. Разрада образовних исхода подручја Морално и етичко промишљање

| ПОДРУЧЈЕ 1. МОРАЛНО И ЕТИЧКО ПРОМИШЉАЊЕ | | |
|---|---|---|
| ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ | РАЗРАДА ОБРАЗОВНИХ ИСХОДА | РАЗРАДА САДРЖАЈА ОБРАЗОВНИХ ИСХОДА |
| 1.1. Кандидат препознаје и одређује моралне проблеме и примењује основне етичке појмове. | 1.1.1. Кандидат препознаје и одређује моралне проблеме у митовима и религијама. 1.1.2. Кандидат разликује моралне проблеме у митовима и религијама. 1.1.3. Кандидат објашњава моралне проблеме у митовима и религијама. | <ul style="list-style-type: none"> ♦ вредности ♦ морална питања и дилеме ♦ добро и зло ♦ врлине и мане ♦ судбина и слобода ♦ савест ♦ златно правило |
| | 1.1.4. Кандидат препознаје основне етичке појмове. 1.1.5. Кандидат одређује основне етичке појмове. 1.1.6. Кандидат упоређује основне етичке појмове. 1.1.7. Кандидат примењује основне етичке појмове. | <ul style="list-style-type: none"> ♦ морал ♦ етика ♦ вредности ♦ људски ум и слободна воља ♦ морално добро и исправно ♦ савест ♦ достојанство ♦ морално/неморално/изванморално ♦ морални суд ♦ морална дилема ♦ етичка рефлексција и аргументација |
| 1.2. Кандидат одређује основна морална питања и етичке појмове који се тичу људског природног и културног живота. | 1.2.1. Кандидат препознаје основне етичке појмове повезане с људском природом и филозофском антропологијом. 1.2.2. Кандидат одређује основне етичке појмове повезане с људском природом и филозофском антропологијом. | <ul style="list-style-type: none"> ♦ ум и тело ♦ слобода воље и детерминизам ♦ вредност људског живота ♦ живот и смрт ♦ љубав ♦ морални осећај и саосећање ♦ отвореност људске природе и морални развој |

ПОДРУЧЈЕ 1. МОРАЛНО И ЕТИЧКО ПРОМИШЉАЊЕ

| ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ | РАЗРАДА ОБРАЗОВНИХ ИСХОДА | РАЗРАДА САДРЖАЈА ОБРАЗОВНИХ ИСХОДА |
|--|--|---|
| 1.2. Кандидат одређује основна морална питања и етичке појмове који се тичу људског природног и културног живота. | 1.2.3. Кандидат упоређује основне етичке појмове повезане с људском природом и филозофском антропологијом. 1.2.4. Кандидат примењује основне етичке појмове повезане с људском природом и филозофском антропологијом. | <ul style="list-style-type: none"> ♦ добробит и срећа ♦ упућеност на друге и друштвеност |
| | 1.2.5. Кандидат одређује основне моралне проблеме и етичка питања човека као бића културе. 1.2.6. Кандидат разликује основне моралне проблеме и етичка питања човека као бића културе. 1.2.7. Кандидат објашњава основне моралне проблеме и етичка питања човека као бића културе. | <ul style="list-style-type: none"> ♦ лични и заједнички идентитети ♦ јединство и различитост људских култура ♦ мултикултурализам ♦ човек као творац и творевина културе ♦ културни релативизам ♦ култура и смисао људског живота |
| 1.3. Кандидат препознаје и одређује основне моралне проблеме и питања заједничког живота и етички просуђује друштвене и политичке институције. | 1.3.1. Кандидат препознаје основне моралне проблеме и етичке појмове заједничког живота. 1.3.2. Кандидат разликује етичке појмове заједничког живота. 1.3.3. Кандидат анализира основне моралне проблеме и питања заједничког живота. 1.3.4. Кандидат објашњава основне моралне проблеме и питања заједничког живота. 1.3.5. Кандидат просуђује моралне проблеме и примењује етичке појмове у подручју заједничког живота. | <ul style="list-style-type: none"> ♦ појединац и заједница ♦ друштвена сарадња и сукоби ♦ различитост интереса и заједнички живот ♦ егизам и алтруизам ♦ циљеви и средства ♦ мотиви и последице ♦ праведност ♦ моћ и одговорност ♦ плурализам вредности и моралних уверења ♦ морални конфликт ♦ опште добро ♦ друштвена одговорност ♦ друштвена једнакост и слобода ♦ демократија ♦ дискриминација и једнакоправност ♦ право и морал ♦ нормативност ♦ легалност и легитимност ♦ приватни или светоназорски морал уверења и јавни или политички морал одговорности ♦ толеранција ♦ миротворство/пацифизам ♦ козмополитизам |

| ПОДРУЧЈЕ 1. МОРАЛНО И ЕТИЧКО ПРОМИШЉАЊЕ | | |
|--|---|--|
| ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ | РАЗРАДА ОБРАЗОВНИХ ИСХОДА | РАЗРАДА САДРЖАЈА ОБРАЗОВНИХ ИСХОДА |
| 1.3. Кандидат препознаје и одређује основне моралне проблеме и питања заједничког живота и етички просуђује друштвене и политичке институције. | <p>1.3.6. Кандидат одређује основне етичке појмове из подручја људских права.</p> <p>1.3.7. Кандидат разликује основне етичке појмове из подручја људских права.</p> <p>1.3.8. Кандидат анализира основне моралне проблеме и питања из подручја људских права.</p> <p>1.3.9. Кандидат повезује основне моралне проблеме и питања из подручја људских права.</p> <p>1.3.10. Кандидат просуђује моралне проблеме и примењује етичке појмове у подручју људских права.</p> | <ul style="list-style-type: none"> ♦ репресија и слобода ♦ самовоља и рационални ауторитет ♦ врсте или генерације људских права ♦ претње људским правима ♦ друштвени покрети и организације за остварење и заштиту људских права |
| 1.4. Кандидат препознаје карактеристичне моралне проблеме професионалног деловања и одређује основне етичке појмове професионалних етика. | <p>1.4.1. Кандидат препознаје моралне проблеме и етичке појмове карактеристичне за професионално деловање.</p> <p>1.4.2. Кандидат разликује етичке појмове карактеристичне за професионално деловање.</p> <p>1.4.3. Кандидат објашњава основне моралне проблеме и питања професионалног деловања.</p> <p>1.4.4. Кандидат примењује етичке појмове у просуђивању моралних проблема и питања професионалног деловања.</p> | <ul style="list-style-type: none"> ♦ етике професија ♦ професионална одговорност ♦ професионална дужност ♦ пословна оданост и интегритет особе ♦ сукоб интереса ♦ сарадња и брига за добробит колектива ♦ радна права и достојанство радника |
| | <p>1.4.5. Кандидат препознаје моралне проблеме и етичке појмове повезане с пословањем и одговорности за заједницу.</p> <p>1.4.6. Кандидат разликује етичке појмове повезане са пословањем и одговорности за заједницу.</p> <p>1.4.7. Кандидат анализира основне моралне проблеме и питања повезана с пословањем и одговорности за заједницу.</p> <p>1.4.8. Кандидат објашњава основне моралне проблеме и питања повезана с пословањем и одговорности за заједницу.</p> | <ul style="list-style-type: none"> ♦ јавни интерес и јавно добро ♦ друштвено одговорно пословање ♦ социјална праведност ♦ међугенерациска солидарност ♦ поштена и непоштена конкуренција ♦ права потрошача ♦ профитабилност и етичност ♦ сукоб интереса, корупција и непотизам ♦ морал и право ♦ морална и правна (законска) одговорност |

ПОДРУЧЈЕ 1. МОРАЛНО И ЕТИЧКО ПРОМИШЉАЊЕ

| ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ | РАЗРАДА ОБРАЗОВНИХ ИСХОДА | РАЗРАДА САДРЖАЈА ОБРАЗОВНИХ ИСХОДА |
|--|--|---|
| 1.4. Кандидат препознаје карактеристичне моралне проблеме професионалног деловања и одређује основне етичке појмове професионалних етика. | 1.4.9. Кандидат примењује етичке појмове у просуђивању моралних проблема и питања повезана с пословањем и одговорности за заједницу. | |
| 1.5. Кандидат одређује основне етичке појмове и просуђује моралне изазове и питања биотехнологије и екологије. | 1.5.1. Кандидат препознаје моралне проблеме и етичке појмове у подручју биотехнологије. 1.5.2. Кандидат разликује етичке појмове релевантне за претпоставке и последице биотехнологије. 1.5.3. Кандидат објашњава основне моралне проблеме и питања могућег раскорака биотехнолошких могућности и моралних односно етичких обзира. 1.5.4. Кандидат просуђује моралне проблеме и примењује етичке појмове који се односе на одрживост природних услова људског живота и граница биотехнолошких манипулација људским бићем. | <ul style="list-style-type: none"> ♦ живот као вредност ♦ вредност и поштовање идентитета ♦ биотички суверенитет ♦ дехуманизација ♦ здравље као вредност ♦ границе биотехнолошког увећавања способности човека ♦ будућност људске природе ♦ технолошка изведивост и морална допустивост ♦ опасност од самоуништења и права будућих генерација ♦ еугеника ♦ клонирање ♦ морална одговорност научника |
| | 1.5.5. Кандидат препознаје етичке појмове карактеристичне за човеков однос према свету природе. 1.5.6. Кандидат разликује етичке појмове карактеристичне за човеков однос према свету природе. 1.5.7. Кандидат објашњава основне моралне проблеме и питања људског деловања у свету природе. 1.5.8. Кандидат примењује етичке појмове у просуђивању моралних проблема те примењује питања људског деловања у свету природе. | <ul style="list-style-type: none"> ♦ нељудски живот као вредност ♦ инхерентна вредност природе ♦ биоразноликост као вредност ♦ дужност очувања околине и одрживи развој ♦ одговорност за друга жива бића ♦ права животиња ♦ морални обзир и патња ♦ биоетички сензибилитет ♦ биоцентризам ♦ антропоцентризам ♦ еколошки холизам ♦ специесизам ♦ еколошки активизам |
| 1.6. Кандидат препознаје, одређује, објашњава и просуђује моралне проблеме и изазове савременог човечанства у различитим етичким приступима. | 1.6.1. Кандидат препознаје основне моралне проблеме, питања и изазове савременог човечанства. | <ul style="list-style-type: none"> ♦ светска праведност и глад у свету ♦ насиље, тероризам и ратови ♦ друштвене неједнакости ♦ миграције и светски етос |

| ПОДРУЧЈЕ 1. МОРАЛНО И ЕТИЧКО ПРОМИШЉАЊЕ | | |
|--|---|---|
| ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ | РАЗРАДА ОБРАЗОВНИХ ИСХОДА | РАЗРАДА САДРЖАЈА ОБРАЗОВНИХ ИСХОДА |
| 1.6. Кандидат препознаје, одређује, објашњава и просуђује моралне проблеме и изазове савременог човечанства у различитим етичким приступима. | 1.6.2. Кандидат објашњава основне моралне проблеме, питања и изазове савременог човечанства. 1.6.3. Кандидат примењује етичке појмове и теорије у просуђивању моралних проблема савременог човечанства. | <ul style="list-style-type: none"> ♦ медији и конзумеризам ♦ светски мир у јединству и различитости људског рода |
| | 1.6.4. Кандидат препознаје основне етичке појмове, приступе и теорије. 1.6.5. Кандидат разликује основне етичке појмове, приступе и теорије. 1.6.6. Кандидат објашњава основне етичке појмове, приступе и теорије на примерима моралних проблема савременог човечанства. 1.6.7. Кандидат просуђује моралне проблеме савременог човечанства примењујући основне етичке појмове, приступе и теорије. | <ul style="list-style-type: none"> ♦ разум и ум ♦ слобода ♦ вредности и идеали ♦ сукоб вредности ♦ морална дилема и морални конфликт ♦ аморализам ♦ етички скептицизам ♦ етички егоизам ♦ алтруизам ♦ морални осећај и саосећање ♦ одговорност ♦ морална свест ♦ разборитост ♦ савест ♦ врлине ♦ последице деловања, корист ♦ дужност ♦ солидарност ♦ етички релативизам и етички универзализам ♦ хедонизам ♦ перфекционизам ♦ еудајмонизам ♦ нормативност и одлучивање ♦ Сократ ♦ Платон ♦ Аристотелова етика ♦ етика врлина ♦ еудајмонија (блаженство) ♦ Бенетова и Милова етика ♦ консеквенционализам и утилитаризам ♦ Кантова етика ♦ деонтологија ♦ хетерономне и аутономне етике ♦ категорички императив ♦ самоодређење и аутономија |

2.2. ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ ПОДРУЧЈА

ЕТИЧКО АРГУМЕНТИСАЊЕ, ОДЛУЧИВАЊЕ И САМООДРЕЂЕЊЕ

Унутар подручја *Етичко аргументисање, одлучивање и самоодређење* дефинисани су образовни исходи из предметног курикулума из Етике који су разрађени у табели 2.

Табела 2. Разрада образовних исхода подручја Етичко аргументисање, одлучивање и самоодређење

| ПОДРУЧЈЕ 2. ЕТИЧКО АРГУМЕНТИСАЊЕ, ОДЛУЧИВАЊЕ И САМООДРЕЂЕЊЕ | |
|---|--|
| ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ | РАЗРАДА ОБРАЗОВНИХ ИСХОДА |
| 2.1. Кандидат препознаје и одређује морална питања и изазове у заданом проблемском тексту. | 2.1.1. Кандидат препознаје и проналази у тексту вредности, моралне проблеме и питања. 2.1.2. Кандидат разликује моралне судове од чињеничних судова. 2.1.3. Кандидат одређује бит моралног питања, проблема, дилеме или конфликта. |
| 2.2. Кандидат описује, анализира и објашњава моралне проблеме, питања и изазове на основу заданог текста. | 2.2.1. Кандидат описује аспекте моралне ситуације и проблема. 2.2.2. Кандидат анализира претпоставке и/или последице различитих вредносних система. 2.2.3. Кандидат одређује специфичност етичког приступа моралној проблематици. |
| 2.3. Кандидат примењује етичке појмове, принципе и теорије на моралне ситуације и проблеме. 2.3. Кандидат повезује етичке појмове, принципе и теорије с моралним ситуацијама и проблемима. | 2.3.1. Кандидат примењује етичке појмове у рефлексiji моралних проблема, питања и изазова. 2.3.2. Кандидат упоређује и повезује етичке појмове у доследан теоријски низ. 2.3.3. Кандидат критички упоређује различите етичке приступе моралним проблемима, питањима и изазовима. |
| 2.4. Кандидат морално одлучује, заузима став, етички образлаже властито стајалиште и ствара одговарајуће примере. | 2.4.1. Кандидат просуђује ваљаност моралних разлога и заузима став. 2.4.2. Кандидат етички образлаже и аргументише властито став. 2.4.3. Кандидат ствара одговарајуће примере којима поткрепљује властиту етичку аргументацију. |

3. СТРУКТУРА ИСПИТА

Испит државне матуре из Етике састоји се из две испитне целине и садржи **укупно 26 задатака**.

У првој испитној целини (1. подручје *Морално и етичко промишљање*) од кандидата се очекује:

- препознавање, одређивање и објашњавање моралних проблема кроз етичке појмове, принципе и теорије
- разумевање етичких појмова, принципа и теорија
- примена етичких појмова, принципа и теорија.

У другој испитној целини (2. подручје *Етичко аргументисање, одлучивање и самоодређење*) од кандидата се очекује примена етичких појмова, принципа и теорија односно етичка аргументација у просуђивању и заузимању става о моралним проблемима на основу заданог текста или текстова.

Прва испитна целина састоји се од **25 задатака** и доноси укупно **25 бодова**.

У табели 3. приказана је структура прве испитне целине.

Табела 3. Структура прве испитне целине

| ВРСТА ЗАДАТАКА | БРОЈ ЗАДАТАКА | БРОЈ БОДОВА |
|----------------------------|---------------|-------------|
| Задаци вишеструког избора | 17 | 17 |
| Задаци кратког одговора | 6 | 6 |
| Задаци продуженог одговора | 2 | 2 |
| УКУПНО | 25 | 25 |

Друга испитна целина састоји се од задатка есејског типа и доноси укупно **27 бодова**.

У другој испитној целини кандидати требају саставити есеј на основу понуђеног текста или текстова.

Текстови у есеју могу бити етички одломци из филозофске или нефилозофске литературе (књижевни, новински или сл.). Текстови су попраћени смерницама за писање есеја.

У табели 4. приказана је структура друге испитне целине.

Табела 4. Структура друге испитне целине

| ВРСТА ЗАДАТАКА | БРОЈ ЗАДАТАКА | БРОЈ БОДОВА |
|-----------------------|---------------|-------------|
| Задатак есејског типа | 1 | 27 |
| УКУПНО | 1 | 27 |

4. ТЕХНИЧКИ ОПИС ИСПИТА

Технички опис испита подразумева трајање испита, изглед и начин решавања испита те прибор за решавање испита.

4.1. ТРАЈАЊЕ ИСПИТА

Испит државне матуре из Етике траје **150 минута** без паузе.

Кандидат може самостално распоредити време решавања првог и другог дела испита. Време провођења биће објављено на мрежној страници Националног центра за вањско вредновање образовања (www.ncvvo.hr).

4.2. ИЗГЛЕД ИСПИТА И НАЧИН РЕШАВАЊА

Кандидат добија сигурносну кесицу у којој су две испитне књижице, лист за концепт, лист за одговоре и два листа за оцењиваче.

Важно је пажљиво прочитати текст општих упутстава и текст упутства за решавање задатака и означавање тачних одговора.

Уз сваку врсту задатака приложено је упутство за решавање. Важно је пажљиво прочитати та упутства јер је у њима назначен и начин означавања тачних одговора.

У задацима затвореног типа (задаци вишеструког избора) кандидат мора да означи тачне одговоре знаком X на листу за одговоре. Ако кандидат означи више од једног одговора, задатак ће се бодовати с 0 (нула) бодова без обзира на то шта је међу означенима и тачан одговор.

У задацима отвореног типа (задаци кратког и продуженог одговора) кандидат мора одговорити кратким одговором са једном речи, са неколико речи или једноставном реченицом (задаци кратког одговора) или одговорити са неколико реченица на за то предвиђено место у испитној књижици (задаци продуженог одговора). Ако кандидат погрешно, треба да прецрта нетачан одговор, стави га у заграду, напише тачан одговор и стави параф (искључиво скраћени потпис, а не пуно име и презиме) поред тачног одговора.

При писању есеја кандидати могу употребљавати лист за концепт, али на крају морају свој есеј читко преписати на лист за уредно писање.

4.3. ПРИБОР

Током писања испита допуштено је употребљавати искључиво хемијску оловку којом се пише плавом или црном бојом.

5. ОПИС БОДОВАЊА

Кандидат у испиту може остварити **52 бода**.

5.1. ВРЕДНОВАЊЕ ПРВЕ ИСПИТНЕ ЦЕЛИНЕ

Сваки тачно означен одговор у задацима у првој испитној целини доноси један бод. Успешним решавањем задатака у првој испитној целини кандидат може остварити максимално **25 бодова**.

5.2. ВРЕДНОВАЊЕ ДРУГЕ ИСПИТНЕ ЦЕЛИНЕ

Успешно написан есеј у другој испитној целини доноси укупно **27 бодова**.

Есеје кандидата вреднују оспособљени оцењивачи према јединственој скали процене.

У свакоме есеју вреднује се:

- примерена употреба појмова
- аргументација у просуђивању и заузимању става
- примереност примера и цитата
- композиција (постављање проблема, разрада и закључак).

У тзбели 5. приказана је општа скала вредновања есеја, а у наставку испитног каталога налази се пример есеја.

Табела 5. Скала вредновања есеја

| ПРИМЕРЕНА УПОТРЕБА ПОЈМОВА (РАЗУМЕВАЊЕ 5 КЉУЧНИХ ПОЈМОВА) Сваки се појам бодује засебно према приложеној скали. (За оцењиваче ће бити наведени примери за сваки наведени критеријум.) | |
|--|-----------------|
| Кандидат у есеју уопште не одређује и не примењује тражене појмове или показује незнање и неразумевanje тражених појмова кроз потпуно погрешно одређење појма. | 0 БОДОВА |
| Кандидат у есеју показује познавање појма одређујући га (дефиницијом или повезивањем с основном мишљу из текста), али га додатно не разјашњава или је разјашњење потпуно или деломично погрешно. | 1 БОД |
| Кандидат у есеју показује познавање појма одређујући га (дефиницијом или повезивањем с основном мишљу из текста) и разјашњава га својим речима на примерен начин. | 2 БОДА |
| АРГУМЕНТАЦИЈА (РАЗРАДА ТРИ ПОСТАВЉЕНА ПРОБЛЕМА) Сваки се елемент аргументације бодује засебно према приложеној скали. (За оцењиваче ће бити наведени примери за сваки наведени критеријум.) | |
| Кандидат у есеју уопште не анализира и не објашњава задане проблеме. | 0 БОДОВА |
| Кандидат у есеју износи непотпуно или деломично погрешно објашњење проблема. | 1 БОД |
| Кандидат у есеју анализира и објашњава проблем, али су аргументи изведени само понављањем делова заданог текста. | 2 БОДА |
| Кандидат у есеју систематично анализира и објашњава проблем те износи аргументацију која садржи просуђивање и примерену употребу етичких појмова надилазећи оквире онога шта је садржано у заданом тексту. | 3 БОДА |
| ПРИМЕРНОСТ ПРИМЕРА И ЦИТАТА (ОЦЕЊУЈЕ СЕ У ЦЕЛИНИ) | |
| Примера или цитата у есеју нема или су ирелевантни за задану тему. | 0 БОДОВА |
| Примери или цитати деломично поткрепљују аргументацију. | 1 БОД |
| Примери или цитати примерено поткрепљују аргументацију. | 2 БОДА |
| КОМПОЗИЦИЈА (ПОСТАВЉАЊЕ ПРОБЛЕМА, РАЗРАДА ПРОБЛЕМА, ЗАКЉУЧАК) Сваки се елемент композиције бодује засебно према приложеној скали. | |
| ПОСТАВЉАЊЕ ПРОБЛЕМА | |
| Кандидат у потпуности погрешно разуме смернице и тему есеја те на њих није одговорио. | 0 БОДОВА |
| Кандидат уочава проблем, али је његова формулација непотпуна јер не укључује разумевање заданог текста, појмова и концепција или је непрецизна јер не произлази из заданог текста. | 1 БОД |
| Кандидат прецизно и примерено одређује проблем те познаје појмове и разуме задани текст. | 2 БОДА |
| РАЗРАДА ПРОБЛЕМА | |
| Кандидатова разрада не следи из постављеног проблема. | 0 БОДОВА |
| Кандидатова разрада следи из постављеног проблема, али је непотпуна или непрецизна. | 1 БОД |
| Кандидатова разрада следи из постављеног проблема и обухвата битне импликације проблема. | 2 БОДА |
| ЗАКЉУЧАК | |
| Закључка нема или не произлази из разраде постављеног проблема. | 0 БОДОВА |
| Закључак следи из разраде постављеног проблема, али је непотпун и непрецизан. | 1 БОД |
| Закључак следи из разраде постављеног проблема односно кандидат доноси своју процену и заузима став узимајући у обзир кључне аргументе из разраде. | 2 БОДА |

6. ПРИМЕРИ ЗАДАТАКА

У овом су поглављу наведени примери задатака.

Уз сваки пример задатка наведена су упутства за решавање задатка, тачан одговор, образовни исход који се тим задатком испитује те начин бодовања.

6.1. ПРИМЕР ЗАДАТКА ВИШЕСТРУКОГ ИЗБОРА

Задатак вишеструког избора састоји се од упутства (у којем је описан начин решавања задатка и који је заједнички за све задатке тог типа у низу), основе (у којој је постављен задатак) те четири понуђена одговора од којих је **један** тачан.

Упутство за решавање задатка вишеструког избора гласи:

У следећем задатку од више понуђених одговора само је **један** тачан.

Тачан одговор морате означити знаком X на листу за одговоре.

Тачан одговор доноси један бод.

Задатак:

Шта је према утилитаристичким етичким теоријама критеријум за просуђивање вредности моралног деловања?

- A. мотив деловања
- B. последице деловања
- C. дужности у деловању
- D. карактер делатника

ТАЧАН ОДГОВОР: B. последице деловања

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: 1.6. Кандидат препознаје, одређује, објашњава и просуђује моралне проблеме и изазове савременог човечанства у различитим етичким приступима.

БОДОВАЊЕ:

1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор, одговор није означен или је означено више одговора

6.2. ПРИМЕР ЗАДАТКА КРАТКОГ ОДГОВОРА

Задатак кратког одговора састоји се од упутства (у којем је описан начин решавања задатка и које је заједничко за све задатке тог типа у низу) и основе (најчешће питања) у којој је задано шта кандидат треба одговорити.

Упутство за решавање задатка кратког одговора гласи:

У следећем задатку одговорите кратким одговором (речју, с неколико речи или једноставном реченицом). Одговор упишите **само** на предвиђено место у испитној књижици.

Тачан одговор доноси један бод.

Задатак:

Како се назива способност људске моралне свести да сама пред собом доноси суд о моралној вредности властитог деловања?

ТАЧАН ОДГОВОР: савест

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: 1.1. Кандидат препознаје и одређује моралне проблеме и примењује основне етичке појмове.

БОДОВАЊЕ:

1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор или одговор није наведен

6.3. ПРИМЕР ЗАДАТКА ПРОДУЖЕНОГ ОДГОВОРА

Задатак продуженог одговора састоји се од упутства (у којем је описан начин решавања задатка и које је заједничко за све задатке тог типа у низу) и основе (најчешће питања) у којој је задано шта кандидат треба одговорити.

Упутство за решавање задатака продуженог одговора гласи:

У следећем задатку одговорите са неколико реченица, јасно и сажето, усмеравајући се на оно шта је битно за задатак. Одговор упишите **само** на предвиђено место у овој испитној књижици.

Тачан одговор доноси један бод.

Задатак:

Објасните етички став антропоцентризма.

МОДЕЛИ ТАЧНОГ ОДГОВОРА:

- a. Антропоцентризам је етички став према којем је човек једини предмет етичког интереса и моралне бригае.
- b. Антропоцентризам је етички став према којем је природа створена ради човека и он је њен апсолутни владар.
- c. Антропоцентризам је етички став према којем једино човек има интринсичну моралну вредност која се другим бићима не признаје.
- d. Антропоцентризам је етички став према којем је човек једини морални субјект и има моралну вредност.

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: 1.5. Кандидат одређује основне етичке појмове и просуђује моралне изазове и питања биотехнологије и екологије.

БОДОВАЊЕ:

1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор или одговор није наведен

6.4. ПРИМЕР ЗАДАТКА ЕСЕЈСКОГ ТИПА

Задатак есејског типа:

Пажљиво прочитајте наведени текст. Према понуђеним смерницама напишите есеј са јасном структуром: уводним делом (постављањем тезе или хипотезе), средишњим делом (анализом и аргументацијом) и закључком (синтезом).

Дуванска компанија Филип Морис има крупне послове у Чешкој Републици, где је пушење цигарета и даље популарно и друштвено прихватљиво. Забринута због све виших трошкова здравствене заштите повезаних с пушењем, чешка Влада недавно је разматрала повишење пореза на цигарете. У нади да ће спречити повећање пореза, компанија Филип Морис наручила је анализу штета и користи последица пушења за чешки државни буџет. Студија је открила да влада заправо добија више новца него шта га губи због пушења. Разлог: премда пушачи доносе буџету веће здравствене трошкове за живота, они умиру раније и тако влади приштеђују знатне износе за здравствену заштиту, пензије и становање за старије особе.

По тој студији, када се урачуна и „позитивне последице пушења” – укључујући приходе од пореза на цигарете и уштеде захваљујући превременој смрти пушача – нето добитак за државну благајну износи 147 милиона долара годишње.

Мајкл Сандел, *Праведност: како исправно поступити?*

Тема есеја: **Користи друштва или добробит и права појединца?**

Смернице за писање

У есеју одредите појмове: „сукоб вредности”, „морална дилема”, „утилитаризам”, „добробит и права појединаца” и „деонтологија”.

1. Објасните утилитаристичке моралне аргументе с којима је дуванска компанија настојала да оправда своје противљење повећању пореза на цигарете.
2. Објасните шта је из перспективе деонтологије проблематично у аргументима дуванске компаније с обзиром на добробит и здравље појединца.
3. Објасните шта значи сукоб вредности и да ли је поуздано ослонити се у моралном одлучивању само на једну моралну теорију.

Аргументацију у есеју поткрепите примерима:

1. користи које друштво остварује тако шта се не брине о интересима појединаца
2. поступака које друштво чини да би заштитило интересе појединаца.

7. ПРИПРЕМА ЗА ИСПИТ

Наставник би у наставном процесу требао кандидатима разјаснити образовне исходе кроз реализацију важећег курикулума из Етике.

Кандидатима се препоручује да се током припреме испита додатно саветују са својим наставницима, а посебно да додатним индивидуалним радом свладају целокупно градиво из испитне литературе.

Образовни исходи кандидатима могу служити као провера усвојеног знања.

За први се део испита (задатке затвореног и отвореног типа) кандидат припрема према образовним исходима из испитног каталога, а за други део испита (задатак есејског типа) кандидат треба уз помоћ наставника и проучавањем изворних текстова из уџбеника вежбати етичку аргументацију у писаном облику.

Кандидатима се за увежбавање писања есеја препоручује огледни пример есејског типа задатка из испитног каталога. Такође, за квалитетнију припрему препоручује им се преглед проведених есеја који се могу пронаћи на мрежној страници Националног центра за вањско вредновање образовања.

Литература за припрему испита сви су уџбеници које је прописало и одобрило Министарство науке и образовања током протеклог четворогодишњег раздобља.

Начин полагања испита државне матуре као и мере које се изричу у случају недозвољеног понашања ученика су прописани Правилником о полагању државне матуре (Народне новине, 1/13, 41/19, 127/19, 55/20, 53/21, 126/21 и 19/23).





